

Małgorzata Nowak

(Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II)

SŁOWO BOŻE JAKO TOWAR. O SPOSOBACH PRZEDSTAWIANIA I REKLAMOWANIA W INTERNECIE WSPÓŁCZESNYCH EDYCJI BIBLIJ

Rozpocznijmy od przytoczenia, inspirujących dalsze rozważania, fragmentów ogłoszenia zamieszczonego na popularnym portalu handlowym:

Zapraszam do zakupu szesnastowiecznej karty z polskiej Biblii Leopoldy.

Biblia Leopoldy była pierwszym w historii drukowanym w całości przekładem Pisma Świętego na język polski. Prezentowany starodruk to fragment Biblii z 1577 roku (...).

Przeczytaj Pismo Święte tak jak czytali je nasi prapradziadowie – bez późniejszych edycji i uwspółcześnień – warto pamiętać, że Leopoldita była pierwszym kompletnym wydaniem całej Biblii w języku polskim!

XVI-wiek to był nasz „złoty wiek” – Polska była u szczytu potęgi i dobrobytu, co widać też w rozmiarach Biblii – są to okazałe foliały, tzw. Biblie pulpitowe, których nie sposób trzymać w ręku. Późniejsze Biblie były już dużo mniejsze i drukowane na słabszym papierze. Ponieważ kompletna szesnastowieczna Biblia Leopoldy kosztowałaby majątek, ta aukcja jest twoją szansą na posiadanie kawałka naszego dziedzictwa narodowego, bez konieczności wydawania kilkudziesięciu tysięcy złotych.

Dlaczego warto posiadać tę kartę?

A) Proszę sobie wyobrazić posiadanie oryginalnego 400-letniego fragmentu z Biblii, oprawionego w ramy i powieszzonego na ścianie. To coś co zwraca uwagę i zapewne wzbudzi podziw, gdy na pytanie gości „Co to jest?” odpowiemy „To prawdziwa czterystuletnia polska Biblia”. Po oprawieniu w passe-partout, lub w ramy Karta może być świetną ozdobą biura czy mieszkania. (...)

C) Idealny niebanalny prezent dla kogoś „kto ma wszystko”. Jeśli nie wiesz co kupić komuś bliskiemu lub znajomemu, może stara karta z Biblii będzie dobrym pomysłem? (...)

To nie jest reprint!! Oryginalna karta, wiek ponad 430 lat!¹

¹ http://allegro.pl/show_item.php?item=5834714586 [dostęp: 15.01.2016]. W przytoczeniu zrezygnowano z takich tekstowych wyróżników nadawcy jak punkt i kolor czcionki, zachowując autorski bold.

W tym tekście² Słowo Boże, w językowej szacie Leopoldy, przede wszystkim – jeśli nie wyłącznie – jest przedmiotem materialnym, potencjalną „świetną ozdobą biura czy mieszkania”, snobistycznym „kawalkiem naszego dziedzictwa narodowego”, „zdobyczą w kolekcji”, w całości – książką na sprzedaż.

Celem niniejszego szkicu jest przyjrzenie się zamieszczanym na stronach internetowych tekstom³ informacyjno-reklamowym dotyczącym współczesnych polskojęzycznych edycji *Pisma Świętego*, pochodzącym od ich wydawców bądź dystrybutorów.⁴ W oglądzie tym szczególnie istotne jest dla nas pytanie, czy w opisach tych podejmuje się, a jeśli tak, to w jaki sposób, kwestie językowego kształtu *Biblii*.

Uprowadzając analizy, zaznaczmy, że *Biblia* jako książka jest towarem, który, wprowadzany na rynek, przedstawiany jest przez jej wydawców i dystrybutorów w kategoriach (wartościowanie *in plus*⁵) i za pomocą narzędzi marketingowych właściwych innym produktom⁶ użytkowym (np. perswazyjnych strategii uwiarygodnienia, autorytetu, wysokiej samooceny, zaszczytu, korzyści) [zob. Nęcki 2000, 65]. *Novum* licznie dostępnych na rynku wydawniczym nowych katolickich⁷ edycji *Pisma Świętego* nie dotyczy *sensu stricto* biblijnej treści – *Biblie* te są kolejnymi odsło-

² Ogłoszenie jest przez nadawcę kalkowane, wykorzystywane także – ze zmianą w części inicjalnej – przy sprzedaży kart z *Biblii* Wujka.

³ Można je ujmować w kategoriach *pre-tekstów*, tekstów przeznaczonych do odbioru przed tekstem bazowym, lub – w duchu Gerarda Genetta – jako jedną z form *paratektu* [zob. Genette 1992, 320]. W tekstologii pojęcie wykorzystuje się na „oznaczenie tekstów okalających tekst główny, pełniących względem niego funkcję prezentacyjną” [Sujkowska-Sobisz, Wyrwas (red.) 2005, 120].

⁴ Kwerendą objęto witryny www wydawnictw specjalizujących się w wydawaniu *Biblii* lub posiadających prawa wydawnicze do określonego przekładu, tj. Edycji Świętego Pawła, Pallottinum, Wydawnictwa Świętego Wojciecha i Wydawnictwa M. Do szczegółowej analizy wybrano opisy 26 całościowych *Biblii* (*Stary i Nowy Testament*) znajdujących się w ofercie handlowej (zob. wykaz źródeł). W celach porównawczych opisy wydawnicze skonfrontowano z opisami tych samych produktów zamieszczanymi w broszurach reklamowych i katalogach wydawniczych oraz na stronach internetowych księgarń (w opisie do numeru źródła dodano oznaczenie *a, b...*).

⁵ Por.: „Święty tekst i największy bestseller wszech czasów” [8b], „Biblia – „Księga Życia” – Verba Sacra – jest bez wątpienia najwspanialszym z dzieł w historii świata, bestsellerem wszechczasów” [10]; „Ta jedyna w swoim rodzaju najważniejsza księga świata” [26]. W przytoczeniach zachowuję grafie oryginału. W miejsce tekstowych wyróżników autorów wprowadzam własne.

⁶ Leksem *produkt* w odniesieniu do książki *Pisma Świętego* pojawia się w analizowanym zbiorze pośrednio (por. zakładki na stronach www), w opisie *Biblii Tysiąclecia ilustrowanej zbiorami Muzeów Watykańskich* także bezpośrednio: „Przedmioty przedstawione na zdjęciach mogą się różnić od rzeczywistych, jednak różnice te nie będą dotyczyć zasadniczych cech **produktu**” [8b].

⁷ Przedmiotem analiz były opisy *Biblii* opatrzonych imprimatur Kościoła rzymskokatolickiego.

nami klasycznych i nowszych tłumaczeń *Pisma Świętego: Biblii Tysiąclecia* (wyd. V), *Biblii poznańskiej*, *Biblii warszawsko-praskiej* (wyd. III) i *Biblii paulistów* – zmiana sprowadza się do tekstowej otoki (a ta w wersji minimalnej do nałożenia na znaną okładkę okolicznościowej obwoluty).

Pomijając oczywiście kwestie przekładu, za podstawowe elementy różnicujące przedmiotowo traktowane *Biblie* uznać należy: format, kolor okładki, kolor i typ papieru, obwolute, wzbogacenie tekstu podstawowego o wklejki, ilustracje, zdjęcia, komentarze, modlitwy, strony do indywidualnego uzupełnienia itp. Informacja o elementach odróżniających, w ramach własnej serii wydawniczej lub w skali ogólnej, wykładana jest wprost, z podkreśleniem *novum* i zalet danej edycji, czyniących ją „dziełem absolutnie wyjątkowym na polskim rynku wydawniczym!” [18b].⁸

Nowa szata graficzna dobrze znanej Biblii Poznańskiej. Dużą zaletą jest **nowy, poręczny format** [5].

Pismo Święte w tłumaczeniu bp. Kazimierza Romaniuka, wzbogacono o komentarze św. Jana Pawła II. Mają one charakter duszpasterski, pomagają w lepszym zrozumieniu Słowa Bożego, zwłaszcza w kontekście życia codziennego i modlitwy. **Biblia** obok tekstu Starego i Nowego Testamentu oraz wspomnianych papieskich komentarzy, **zawiera także dodatki, które podkreślają związek wspomnianej publikacji ze swoistym genius loci Jasnej Góry.** Do najważniejszych z nich należy **bogaty wybór wypowiedzi św. Jana Pawła II**, który niemal za każdym razem, gdy pielgrzymował do Polski, odwiedzał jasnogórski klasztor [18a].

W części takich informacji ujawnia się zarazem marketingowe myślenie nadawcy o założonym odbiorcy produktu:

Biblia Tysiąclecia jest czytelnikom doskonale znana. Prezentowane wydanie to szczególnie pamiątka pontyfikatu Ojca Świętego Jana Pawła II Wielkiego, najwybitniejszego Rodaka w dziejach naszej Ojczyzny. **Jest to** wydanie ilustrowane w dużym formacie A-4, **drukowane dużą czcionką, ułatwiającą czytanie osobom starszym i słabiej widzącym.** Wydanie ozdobione jest pięknymi rycinami w stylu a la Dore. Posiada elegancką twardą oprawę z obwolutą [7].

Przytoczony przykład potwierdza regułę, że „[z]ałożenie modelowego odbiorcy wpływa (...) na treść, wygląd czy charakter towaru, który pojawia się na rynku” [Pelc 2011, 32–33]. Dodajmy, że „rozpoznanie potrzeb grup społecznych, do których wystosowana jest oferta” [Pelc 2011, 32], traktowane jest w opracowaniach nt. marketingu jako jego najważniejsze zadanie [zob. Szuman-Dobska, Dobski 1999, 17–18]. W analizowanych paratekstach i handlowych nazwach *Biblii* wskazywane są bardzo różne docelowe grupy odbiorców, np: dzieci pierwszokomunijne („*Biblia Tysiąc-*

⁸ Wydawcy informują także odbiorcę tekstu – akt ten można łączyć ze strategią uwiarygodnienia – o przyznanych danej edycji nagrodach: „Biblia otrzymała nagrodę Stowarzyszenia Wydawców Katolickich FENIKS 2015 w kategorii Nauki kościelne” [23]; „Z radością informujemy, że Biblia Jubileuszowa zdobyła nagrodę na Targach Stowarzyszenia Wydawców Katolickich FENIKS 2015. Nagroda w kategorii Edytorstwo” [1b].

lecia – Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Z obwolutą i wklejką na Komunię świętą” [13]), bierzmowani („*Biblia Tysiąclecia – Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Z wklejkami na Bierzmowanie*” [14]), nowożeńcy („*Biblia domowa. Z obwolutą. Pamiątka sakramentu małżeństwa*” [17]), rodziny (*Pismo Święte dla całej rodziny* [3]; „*Rodzinna Biblia Tysiąclecia. Czerwona*” [16]) czy pielgrzymujący do Ziemi Świętej (*Biblia Tysiąclecia – Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Biblia Pielgrzymka* [9]).

W analizowanych źródłach uwagę zwracają tekstowe passusy akcentujące użytkowy charakter określonego wydania, jego funkcjonalną przydatność – do kluczowych słów należą tu rzeczowniki *pamiątka (piękna)* i *prezent (doskonały, wyszukany)*:

Biblia Tysiąclecia wyd. V z wklejkami na Bierzmowanie stanowi **piękną pamiątkę** ważnej uroczystości w życiu młodego człowieka. Wklejka jest umieszczona na samym początku i zawiera sporo miejsca na personalizację. Dodatkowa obwoluta sprawia, że ta wersja Biblii jest jeszcze bardziej wyjątkowa [14].

Piękne, piąte wydanie Biblii Tysiąclecia, na nowo opracowane i poprawione z ilustracjami. Szczególnie **polecaną jako prezent, ze względu na piękną szatę graficzną i format** (B5 – 17,5 X 24,5) [12].

Tak piękne wydanie może być ozdobą każdej biblioteczki, jak również **wyszukanym prezentem na różne okazje** [18a].

Zdjęcia z Ziemi Świętej z miejsc, gdzie działy się najważniejsze wydarzenia biblijne sprawiają, że czytanie Pisma Świętego nabiera innego wymiaru. To wydanie Pisma Świętego może być również **doskonałym prezentem**, a jeśli ktoś wrócił z pielgrzymki z Ziemi Świętej to będzie mógł przypomnieć sobie minione chwile a swoje własne zdjęcia porównać ze zdjęciami z Biblii, i w razie potrzeby uzupełnić podpisy i opisy w swoim własnym albumie [15b].

Publikacja idealna jako prezent dla naszych bliskich i przyjaciół [5].

W tych i innych podpowiedziach wydawców można zauważyć refleks marketingowych strategii kreowania problemu (potrzeby) i jednoczesnego wskazywania sposobu jego rozwiązania.

Widzenie *Biblii* tylko jako wyjątkowego towaru intensyfikuje się w opisach wydań okazjonalnych i – jeszcze wyraźniej – kolekcjonerskich, przedstawianych w kategoriach „dzieła, które będzie dumą każdej domowej biblioteki!” [8a],⁹ książki, która „ucieszy (...) bibliofilskie oko” [1a]. Uwagę zilustrujemy obszerniejszymi cytatami – opisem paulistowskiej *Biblii jubileuszowej*¹⁰ [1a] i *Biblii jasnogórskiej* Wydawnictwa M [18b]:

⁹ Na marginesie należy zauważyć zjawisko zagospodarowywania przestrzeni dla *Pisma Świętego* jako książki [por. Rejakowa 2013] oraz personifikacji biblioteki.

¹⁰ Wydawcy konsekwentnie zachowują w tytule *Biblii* przymiotnika *jubileuszowa* wielką literą, w tekstach stowarzyszonych pojawia się zapis

Wyjątkowe wydanie, które łączy współczesny przekład Pisma Świętego z piękną ornamentyką XV-wiecznego manuskryptu, zilustrowane miniaturami z Biblii gnieźnieńskiej z 1414 roku.

Niecodzienna publikacja, w której można podziwiać 1316 stron drukowanych w pełnym kolorze. Każda strona jest misternie zdobiona miniaturami, akantami i licznymi ilustracjami. Poszczególne rozdziały Pisma Świętego poprzedzone są wstępami. Dwie karty, otwierające Stary i Nowy Testament, dodatkowo zdobione są złotym wyciskiem. Biblia ma dwie stylowe tasiemki do zaznaczania wybranych fragmentów oraz złożone brzegi kartek. Księga oprawiona w wysokiej jakości brązową skórę naturalną z oryginalnym wyciskiem. Dodatkowym atutem wydania jest ochronne etui z zabezpieczeniem bloku, ozdobione pięknym nadrukiem [1a].

Edycja limitowana!

Dzieło dostępne tylko w Klubie Książki Katolickiej!

Ekskluzywne wydanie Pisma Świętego w wielkim formacie (24x33 cm) z osobistym błogosławieństwem Ojca Świętego Jana Pawła II (udzielonym 19 marca 2005 roku!). Tekst Pisma Świętego pochodzi z Biblii Warszawsko-Praskiej w przekładzie bpa Kazimierza Romaniuka. Dzieło zawiera cenne komentarze św. Jana Pawła II do wszystkich ksiąg biblijnych – opracowane na podstawie Jego dokumentów i przemówień.

Unikatowe wydanie Biblii jest związane z kultem Matki Bożej czczonej w cudownym wizerunku z Jasnej Góry. Każdy egzemplarz posiada unikalny numer i specjalną, tłoczoną pieczęć klasztoru jasnogórskiego! [17 a].

Paratekstowymi słowami kluczowymi – będącymi jednocześnie sygnałem strategii wysokiej samooceny wydawcy dzieła – są tu przymiotniki *ekskluzywny*¹¹ („Ekskluzywne wydanie Pisma Świętego”), *limitowany*¹² („Edycja limitowana”), *niecodzienny* („Niecodzienna publikacja”), *unikatowy* („Unikatowe wydanie”), *wyjątkowy* („Wyjątkowe wydanie”). W opisach jednocześnie wskazuje się cechy wydawnictwa decydujące – w oczach wydawcy – o jego wyjątkowości, unikatowości itd. W zbiorze melioratywnych przymiotników wpisuje się także forma *ponadepokowy* („ponadepokowy eksperyment”) wykorzystana w znaczeniu przybliżonym do *ponadczasowy* ‘zachowujący swe znaczenie, wartość niezależnie od okresu historycznego; wiecznie aktualny, nieprzemijający’ [Dunaj 2001, t. II, s. 97]:

oboczny: *Jubileuszowa / jubileuszowa*. W tym i innych przykładach dookreślające *Biblię* przymiotniki (przydawki klasyfikujące) zapisują małą literą.

¹¹ ‘Cechujący się najwyższą jakością, drogi, kosztowny, ze względu na cenę niedostępny dla szerszego ogółu; luksusowy’ [Dunaj 2001, t. I, s. 230]. W 1. znaczeniu: ‘przeznaczony wyłącznie dla określonego, zamkniętego kręgu odbiorców lub użytkowników, objęty przywilejem wyłączności, niedostępny dla osób postronnych; elitarny’.

¹² ‘Ograniczony’, znaczenie fundowane na czasowniku *limitować* – ‘określać górną granicę czegoś, ograniczać, nakładać limit’ [Dunaj 2001, t. I, s. 464].

Ten **ponadepokowy eksperyment** połączenia Biblii Paulistów, czyli współczesnego przekładu Pisma Świętego, oraz pięknej ornamentyki i XV-wiecznej stylizacji Biblii gnieźnieńskiej dał wspaniały efekt w postaci *Biblii jubileuszowej*. To wyjątkowe wydanie ucieszy nie tylko bibliofilskie oko, ale sprawi, że współcześnie, w XXI wieku, możemy zostać urzeczeni majestatem Słowa Bożego, pod wpływem którego byli nasi średniowieczni przodkowie [1a].

Szczególnymi przykładami w zbiorze biblii kolekcjonerskich są biblie dostępne na indywidualne zamówienie („Nakład limitowany. Każdy egzemplarz jest numerowany ręcznie” [24]) w jubilerskich oprawach. Taka oprawa jest możliwa w wypadku *Biblii jubileuszowej* paulistów (oferowanej w oprawach „standard, skóra standard, skóra lux, oprawa jubilerska” [1b]): „Dla kolekcjonerów oprawa skórzana oraz oprawa jubilerska wykonana w firmie Kurtiak&Ley na specjalne zamówienia” [1b] i bibliach Wydawnictwa M określanych jako *Bursztynowa Biblia papieska* [24] i *Turkusowa Biblia papieska* [26]. *Bursztynowa Biblia papieska* charakteryzowana jest przez wydawcę słowami: „Pierwsza polska kolekcjonerska Księga Mennicza”, przy czym wydawca, uprzedzając prawdopodobne pytanie odbiorcy: „Czym są Księgi Mennicze?” – odpowiada:

Księgi Mennicze to absolutna nowość na polskim rynku wydawniczym i kolekcjonerskim, wydawana jedynie przez Mennice, tak jak robiono to w dawnych czasach.

Nazwa **Księgi Mennicze** wywodzi się właśnie z niezwyklej formy uszlachetniania wydań. Okładki są ręcznie wykonywane – podobnie jak skomplikowane projekty awersów i rewersów monet czy medali – następnie uszlachetniane srebrem, złotem i wysadzane kamieniami. To niezwykle oferta zarówno dla bibliofilów jak i kolekcjonerów wszelkiego rodzaju precjozów ze względu na ściśle limitowane wydania, a także ich ekskluzywność [24].

W paratekstach towarzyszących *Pismu Świętemu* jako konkretnej książce pojawiają się także przypomnienia akcentujące duchowy wymiar *Biblii* czy perswazyjne akty zachęty i zaproszenia do ożywienia kontaktu z Bogiem przez lekturę *Pisma Świętego*:

Niech to wydanie przypomina wszystkim, że Bóg, który objawia się nam poprzez Słowo, jest Światłem i Życiem, służąc wspólnotom oazowym, a także inspirując na nowo budowanie w naszych rodzinach Bożej oazy życia i miłości [10].

Zachęcamy do ożywienia i umocnienia osobistego kontaktu z Bogiem, **zapraszając** do sięgnięcia po nowe, piąte wydanie Biblii Tysiąclecia. Idea ta wychodzi naprzeciw wezwaniu Kościoła zarówno do jak najczęstszego kontaktu ze Słowem Bożym, jak i do radosnego dzielenia się Dobrą Nowiną ze wszystkimi [11].

Czasem szeroko pisze się o, ujmowanych w kategoriach *misji*, zadaniach, które ma spełnić dana edycja:

MISJA BIBLI JUBILEUSZOWEJ

Nasze życie wiary opiera się na niezwykle ważnym filarze, jakim jest Pismo Święte. To jest bowiem Słowo samego Boga. Jest ono ważne, doniosłe i jedyne w swoim rodzaju. Chcąc uwiecznić to Słowo w formie książkowej, pragniemy je uszanować i uczcić jak

najdostojniejszą i najpiękniejszą formą i szatą graficzną. Wydanie Biblii w dużym formacie, ubogaconej pięknymi i cennymi obrazami, jest bardzo konkretnym sposobem wyrażenia myśli przewodniej, że to właśnie Słowo nie jest słowem zwyczajnym, ale jest doskonale i dlatego chcemy je zaprezentować w sposób piękniejszy i bogatszy niż inne książki, które wydajemy.

Bogactwo ikonograficzne, forma czcionki, graficzny układ strony i jej wielkość, liczne miniatury i ozdobniki, drogocenna oprawa Biblii Jubileuszowej stanowią narzędzia, które pozwolą lepiej wybrzmieć Słowu, a także są formą jego uczczenia i oddania należnej chwały Bogu, od którego to Słowo pochodzi. (...)

Ekskluzywnie wydana Biblia jest nie tylko ozdobą do oglądania, ale przede wszystkim powinna być zachętą, aby ją otworzyć i zacząć czytać. Posiadanie tak wyjątkowego wydania ma stać się sposobem siania Słowa Bożego w naszych sercach. Piękno jest również narzędziem, które może otworzyć na Słowo serce i umysł tego, który zetknie się z nim. Kiedy natomiast deszcz Bożego Słowa wsiąknie w rolę ludzkiego serca, na pewno nie powróci do Boga z niczym, bez dokonania tego zadania, z jakim zostało wysłane na ziemię [1a].

Według reklamowych opisów duchową wartość Bożego Słowa wzmacnia, czyniąc „bezcenną”, włączone do zbioru tekstów okalających *Biblię* osobiste błogosławieństwo Jana Pawła II: „[Biblia] Posiada bezcenną wartość duchową ze względu na osobiste błogosławieństwo św. Jana Pawła II dla rodzin, wspólnie czytających słowo Boże” [20]. Czytelnika *Biblii* ubogacić duchowo prócz lektury mogą też stanowiące jej otokę papieskie rozważania i różne modlitwy („[edycja] Zawiera również propozycje rodzinnych modlitw oraz obrzędów związanych z przyjęciem kolejnych sakramentów świętych” [16]). Chcących zaś praktykować codzienną lekturę *Biblii* informuje się, że wydanie x zawiera „wskazówki, jak czytać i modlić się słowem Bożym” i dodatki do *Pisma Świętego* o instruktażowym charakterze, np. „plan lektury Biblii w 356 dni” [2].¹³

Codziennemu formacyjnemu kontaktowi z *Biblią* służą wydania charakteryzowane na ogół przez kategorię *poręczności*, są to edycje jednotomowe, zazwyczaj w mniejszym formacie, oferowane w niewygórowanej cenie („Pełny tekst Pisma Świętego w najnowszym tłumaczeniu z języków oryginalnych (tzw. Biblia Paulistów) teraz w **małym, poręcznym formacie!** Dzięki temu możesz zabrać je ze sobą w drogę!” [2]). Format *Biblii* o wymiarach 12 × 18, 12,5 × 18,5 cm i 13 × 18 cm określany bywa terminem *oazowy* („Polecamy bardzo praktyczne, podręczne, pełne wydanie Biblii Tysiąclecia (...) w **oryginalnym formacie oazowym** (12,5 × 18,5 cm) i twardej oprawie” [9]), motywowanym przez potoczną nazwę Ruchu „Światło-Życie”. Ciekawie przedstawia się tu komentarz kulturowy do wymienionego wyżej wyrażenia:

¹³ Opis wydania kończy się perswazyjnym, sformułowanym w 2. os. l.p. trybu rozkazującego, wezwaniem: „Uczyń Pismo Święte przewodnikiem po Twoich życiowych ścieżkach!” [2].

Sługa Boży Ks. Franciszek Blachnicki, założyciel ruchu oazowego nie przypuszczał zapewne, że do historii wejdzie nie tylko wspaniała idea wakacyjnych, a dalej także stałych spotkań formacyjnych ze Słowem Bożym dla wszystkich stanów w Kościele, ale też **charakterystyczny i jednocześnie bardzo wygodny format Pisma Świętego** [10].

Zwróćmy na koniec uwagę na poruszane w wydawniczych i dystrybucyjnych biblijnych paratekstach kwestie językowego kształtu poszczególnych edycji *Pisma Świętego*. Najwyraźniej na językową szatę swojego wydania *Biblii* uczulają pauliści, podkreślając nie tylko miejsce swojej translacji w polskiej przekładowej serii biblijnej („Najnowszy przekład Pisma Świętego z języków oryginalnych”; „pierwszy przekład w trzecim tysiącleciu”¹⁴), cechy przekładu („Maksymalna wierność tekstowi oryginalnemu, z uwzględnieniem w tłumaczeniu zasad współczesnego literackiego języka polskiego. Dbalność o to, aby jak najlepiej oddać po polsku sens oryginalnego tekstu biblijnego”), lecz także jego „pastoralną” ideę, wyrażającą się w uwzględniających najnowszą wiedzę z zakresu biblistyki komentarzach do tekstu, w założeniu stworzonych dla niespecjalistycznego odbiorcy („Unikanie w przypisach i komentarzach specjalistycznego języka teologicznego. Umieszczenie przed każdą księgą, a także przed zbiorami ksiąg (np. Ewangelie) zwięzłych wprowadzeń, pozwalających czytelnikowi uchwycić kontekst powstania danej księgi lub zbioru ksiąg, a także istotę zawartej w nich treści.(...)” [3]).

Informacje o językowej specyfice danej edycji obecne są też w opisach poszczególnych mutacji *Biblii poznańskiej*, w których podkreśla się np., że jest to „nowy, zaktualizowany przekład (2004)”, a jego właściwością jest „zrozumiały język” [6], czy *Biblii Tysiąclecia*, w których akcentuje się jej popularność, liturgiczne wykorzystanie i szczególne znaczenie dziejowe:

Biblia Tysiąclecia to najpopularniejsze narodowe wydanie, zawiera jedyny polski tekst Pisma Świętego, zatwierdzony do stosowania w liturgii przez Konferencję Episkopatu Polski [11, 13, 15, 16].

¹⁴ W punkcie *Dodatkowe informacje* autorzy opisu wydania zaznaczają m.in.: „Realizacja projektu trwała 12 lat. Wzięło w nim udział ok. 90 osób (m.in. biblistów, redaktorów, polonistów, językoznawców). Księgi Pisma Świętego zostały przetłumaczone z języków: hebrajskiego, aramejskiego i greckiego. Najnowsze tłumaczenie Pisma Świętego zawiera „Słowo wstępne” abp Józefa Michalika, Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski, a także Imprimatur wydane przez bp Zygmunta Zimowskiego, Przewodniczącego Komisji Nauki Wiary Konferencji Episkopatu Polski. Celem nowego przekładu Pisma Świętego nie jest wyeliminowanie z użycia istniejących przekładów, ale wzbogacenie istniejącej już tradycji translatorskiej. Różnorodność przekładów pozwala widzieć Pismo Święte z różnej perspektywy, co w konsekwencji daje lepsze i głębsze rozumienie zawartego w nim orędzia zbawczego”, dodając, iż „Wielkie znaczenie dla pomyślnego zrealizowania tego projektu miała entuzjastyczna odpowiedź polskich biblistów, którzy widzieli potrzebę przygotowania nowego tłumaczenia Pisma Świętego” [3].

Biblia Tysiąclecia to obecnie najczęściej używana wersja Pisma Świętego. Tłumaczenie to – na podstawie języków oryginalnych – **uchodzi za kanoniczne, a Kościół Rzymskokatolicki posługuje się nim w swojej liturgii**. Język Biblii Tysiąclecia pozostaje wzorcowym przykładem tekstu, który jest zrozumiały, a zarazem zachowuje powagę i dostojność należne świętej księdze [8a].

Polskie tłumaczenie z języków oryginalnych, znane pod historycznym już tytułem Biblia Tysiąclecia jest szczególnym znakiem obecności Boga i Jego Objawienia w najnowszej historii naszego narodu [11].

Uwagi powyższe nie wychodzą jednak poza poziom stwierdzeń ogólnych (nie wyjaśnia się np. pojmowania *współczesnego literackiego języka polskiego* czy nie ustala się, na czym polega *zrozumiały język*). Parateksty kolejnych edycji odróżniają się w tym względzie – głównie pod względem ilościowym – od paratekstów towarzyszących wprowadzanym do wydawniczego obiegu nowym tłumaczeniom *Biblii* na język polski. Wyraźnie jednak trzeba zaznaczyć, że język nie jest na ogół czynnikiem dyferencyjnym (można wręcz traktować go drugorzędnie) kolejnych wydawniczych odsłon *Biblii*,¹⁵ uwaga nadawcy skupia się przede wszystkim na tym, co dla danej edycji istotne, otoce tekstu (kwestiach z punktu widzenia tłumacza nieistotnych).

Dostępne współcześnie na rynku wydawniczym edycje *Pisma Świętego* podzielić można roboczo na dwie kategorie: *Biblie* popularne – adresowane do przeciętnego odbiorcy i *Biblie* kolekcjonerskie. *Biblie* funkcjonują pod różnymi tytułami – należy podkreślić uwidaczniającą się tendencję do kreowania już na poziomie redakcyjnym edycyjnych nazw własnych¹⁶ oraz mniej lub bardziej szczegółowych wyjaśnień tychże:

W 1414 r. w Czechach ukończono wyjątkowe dzieło, które współcześnie nazywamy *Biblią gnieźnieńską*. Dziś tj. w roku 2014 obchodzi ona swoją 600 rocznicę powstania. Ten pergaminowy rękopis gotycki zawiera Stary i Nowy Testament po łacinie, a także prologi do poszczególnych ksiąg autorstwa św. Hieronima (...).

Z okazji stulecia istnienia Towarzystwa Świętego Pawła, którego misją jest głoszenie Słowa Bożego za pośrednictwem środków społecznego przekazu, wydawnictwo Edycja Świętego Pawła postanowiło przygotować specjalne wydanie Pisma Świętego – ***Biblię Jubileuszową***. Jest ona inspirowana unikatową *Biblią gnieźnieńską*.

Te dwa wydarzenia to szczególna okazja, aby w wymiarze biblijnym i wydawniczym podkreślić łączność duchowej stolicy Kościoła w Polsce, Częstochowy, gdzie ma swoją siedzibę Towarzystwo Świętego Pawła, z jego stolicą historyczną i siedzibą prymasowską, czyli Gnieznom [1b].

¹⁵ Wyjątek stanowią tu przekłady zrewidowane, wydania zaznaczane w ramach serii kolejnymi numerami.

¹⁶ Dotychczas normą było mianowanie przekładów, czynione z reguły z perspektywy *ex post* [zob. Koziara 1999].

Biblia Jasnogórska Skąd tak niezwykle określenie nowej edycji Biblii? Podpowiedź daje piękna, przyciągająca wzrok okładka – jej głównym motywem jest oczywiście wizerunek Matki Boskiej Częstochowskiej – Królowej Polski. W ornamentyce dominują lilie andegaweńskie, powszechnie uznawane w Kościele za symbol maryjny. Kolejnym elementem odpowiedzi jest wybór słów świętego Jana Pawła II, ukazujący znaczenie Jasnogórskiego Obrazu w historii i w obecnym życiu polskiego narodu [18a].¹⁷

Nazwa edycji może nakładać się na uzualną nazwę przekładu lub ją zastępować.¹⁸

Parateksty wydawniczo-dystrybucyjne obok partii informacyjnych zawierają reklamowe, przedstawiane w konwencji zachęty, polecenia (rekomendacje) czy życzenia (pragnienia) nadawcy:

Jedną z inspiracji wydania stały się słowa Jana Pawła II, który tak pisał w liście apostołskim Tertio millennio adveniente (40): „Aby poznać prawdziwą tożsamość Chrystusa, chrześcijanie powinni powrócić z odnowionym zapałem do Biblii”. Zachęcamy do skorzystania z naszej propozycji **i zapraszamy do zamawiania specjalnego wydania Pisma Świętego!** [7].

Polecamy bardzo praktyczne, podręczne, pełne wydanie Biblii Tysiąclecia – Pisma Świętego Starego i Nowego Testamentu, tzw. Biblię Pielgrzyma w oryginalnym formacie oazowym (12,5 x 18,5cm) i twardej oprawie [9].

Pragniemy, aby to wyjątkowe wydanie Biblii znalazło się w każdej podhalańskiej rodzinie! [20].

Partie te kumulują charakteryzujące dany produkt systemowe i kontekstowe melioratywa – wydanie jest: *specjalne, wyjątkowe, praktyczne, podręczne, pełne*. Co oczywiste, m.in. ze względu na cenę produktu, perswazyjnych aktów mowy jest więcej w opisach edycji okolicznościowych i ekskluzywnych.

W aktach tych często pojawia się argument z autorytetu, za daną edycję ręczą uogólnieni specjaliści („Jednotomowe wydanie Pisma Świętego w najlepszym, według biblistów, przekładzie z języków oryginalnych, ze znakomitym, obszernym komentarzem (...)”[6]) czy wskazane z imienia i nazwiska osoby ważne dla zaprogramowanej grupy odbiorców („Biblia została opatrzona wstępem napisanym przez śp. ks. Tadeusza Juchasa – kustosa Sanktuarium Matki Bożej Królowej Podhala w Ludźmierzu” [20]). Najczęściej nadawcy komunikatów posiłkują się autorytetem Jana Pawła II – „Jana Pawła II Wielkiego, najwybitniejszego Rodaka w dziejach naszej Ojczyzny” [7].

¹⁷ Na marginesie zauważyć należy tendencję do seryjnego – w wypadku Wydawnictwa M – kreowania odsanktuaryjnych edycyjnych nazw własnych (por. *Biblia ludźmierska, Biblia piekarska, Biblia licheńska*).

¹⁸ Por. **Biblia Tysiąclecia** ilustrowana zbiorami Muzeów Watykańskich; *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Biblia rodzinna w przekładzie z języków oryginalnych*. Opracował Kazimierz Romaniuk, pierwszy biskup warszawsko-praski.

Strukturalnie analizowane teksty nie przedstawiają się jednolicie – choć na poziomie stron określonych wydawnictw widać elementy pe-tryfikacji – są zróżnicowane objętościowo (od sumarycznego zestawienia zalet publikacji przez obszerniejsze opisy ze wstawkami naukowymi – czerpiącymi także z nieanalizowanych tu wstępów i komentarzy tłumaczy bądź zespołów redakcyjnych do określonych wydań *Biblii*¹⁹ – aż po poświęcone wydawniczej serii czy danej edycji odrębne witryny www.²⁰ Warstwie słownej opisu książki towarzyszy kod ikoniczny, często także prezentacje, dające odbiorcy komunikatu możliwość „zajrzenia do środka” publikacji. Odbiorca komunikatu internetowego ma też możliwość wyrażenia własnej opinii na temat danego produktu, jego oceny. W opisach *Pisma Świętego* jako konkretnej książki na sprzedaż łączą się dyskursy: informacyjny, reklamowy i naukowy z zakresu bibliistyki, a po części – szczególnie w bibliach ilustrowanych – historii sztuki.²¹ Zauważyć też trzeba wędrowny charakter części informacyjno-reklamowych fraz czy nawet całych paratekstowych akapitów. Wydawcy, zwłaszcza w wypadku powierzchniowo zróżnicowanych edycji seryjnych, powielają trzon opisu, wprowadzając zmienną charakteryzującą konkretny produkt. Dystrybutorzy *Biblii* na ogół korzystają zaś wiernie z wydawniczych opisów, nasyconych językowymi wykładnikami strategii perswazyjnych o marketingowym charakterze (nakłanianie do zakupu): strategii uwiarygodnienia, autorytetu, wysokiej samooceny (strategie zorientowane na nadawcę) oraz zaszczytu i korzyści (strategie zorientowane na odbiorcę).

¹⁹ Zob. źródła 7, 10, 11 z zaczerpniętym z redakcyjnego wstępu obszernym fragmentem nt. *Biblii* jako „konstytutywnej i egzystencjalnej podstawy misyjnego posłannictwa Kościoła” czy też szczegółowymi uwagami o. Augustyna Jankowskiego OSB nt. efektów rewizji tekstu BT w jej piątym wydaniu.

²⁰ Zob. <http://bibliam.pl/>; <http://www.bibliajubileuszowa.pl/>; <http://www.bibliatysiaclecia.pl/>

²¹ W artykule dotyczącym *Biblii jubileuszowej* znajdujemy np. rozbudowane uwagi z zakresu historii iluminacji: „Do dekoracji Biblii zatrudniono dwóch lub trzech malarzy, przy czym autorem większości miniatur oraz ornamentów jest jeden z nich. Wykreowane przez niego postaci sprawiają wrażenie trójwymiarowych, mają wyidealizowane twarze z uwypuklonymi czołami, okrągłymi powiekami, drobnymi, ale pełnymi ustami. Pojedyncze osoby lub małe grupy osób ubrane są w barwne szaty, suto drapowane, ukrywające kształt sylwetki. Tło miniatur jest zazwyczaj neutralne lub przeblęskuje złotą kratką, czasem pojawiają się w nim małe, białe, gotyckie budowle z czerwonymi lub błękitnymi dachami. W ornamentyce marginalnej przeważa motyw akantu. Jak na piękny styl przystało, użyte kolory to głównie odcienie błękitów, zieleni, różów, a także nasycone szarości” [1b, akapit 4.].

Źródła²²*Biblia paulistów*

- [1a] [Biblia jubileuszowa. Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu opracowane przez Zespół Biblistów Polskich z inicjatywy Towarzystwa Świętego Pawła zilustrowane miniaturami z Biblii gnieźnieńskiej z roku 1414, Częstochowa 2014]: www.bibliajubileuszowa.pl
- [1b] [Biblia jubileuszowa...]: broszura informacyjna.
- [1c] [Biblia jubileuszowa. Wydanie ekskluzywne brązowe]: <http://www.edycja.pl/produkty/biblia-jubileuszowa/biblia-jubileuszowa-wydanie-ekskluzywne-brazowe>
- [2] [Biblia z kolorową wkładką – oprawa miękka, szara]: http://www.edycja.pl/produkty-biblia-i-biblistyka-pismo-swiete-c-65_113_114/biblia-z-kolorowa-wkladka-oprawa-miekka-szara
- [3] [Pismo Święte ST i NT. Format duży, oprawa twarda]: http://www.edycja.pl/produkty-biblia-i-biblistyka-pismo-swiete-c-65_113_114/pismo-swiete-st-i-nt-format-duzy-oprawa-twarda

Biblia poznańska

- [4] [Pismo Święte Stary i Nowy Testament. Biała oprawa skóropodobna]: <https://www.swietywojciech.pl/Ksiazki/Pismo-Swiete/Biblia/Pismo-Swiete-Stary-i-Nowy-Testament-biala-oprawa-skoropodobna>
- [5] [Pismo Święte Stary i Nowy Testament B5. Oprawa beżowa]: <https://www.swietywojciech.pl/Ksiazki/Pismo-Swiete/Biblia/Pismo-Swiete-Stary-i-Nowy-Testament-B5-oprawa-bezowa>
- [6] [Pismo Święte Stary i Nowy Testament B6. Oprawa szara]: <https://www.swietywojciech.pl/Ksiazki/Pismo-Swiete/Biblia/Pismo-Swiete-Stary-i-Nowy-Testament-B6-oprawa-szara>

Biblia Tysiąclecia

- [7] [Biblia Papieska]: <http://www.pallottinum.pl/index.php?c=41&p=356>
- [8a] [Biblia Tysiąclecia ilustrowana zbiorami Muzeów Watykańskich] (Kolekcja Hachette): <http://www.bibliatysiaclecia.pl/>
- [8b] [Biblia Tysiąclecia ilustrowana zbiorami Muzeów Watykańskich], Kolekcja Hachette, Pallottinum, Jedność, cz. 1. [Księga Rodzaju] i 2. [Księga Wyjścia], 2015; cz. 3. [Księga Liczb], 2016: broszury.
- [9] [Biblia Tysiąclecia – Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Biblia Pielgrzymka]: <http://www.pallottinum.pl/index.php?c=41&p=713>
- [10] [Biblia Tysiąclecia – Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Format oazowy, oprawa twarda]: <http://www.pallottinum.pl/index.php?c=41&p=5>
- [11] [Biblia Tysiąclecia – Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Skóra ekologiczna, złote tłoczenia]: <http://www.pallottinum.pl/index.php?c=41&p=614>
- [12] [Biblia Tysiąclecia – Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Z ilustracjami]: <http://www.pallottinum.pl/index.php?c=41&p=664>

²² W opisie źródeł w nawiasie kwadratowym umieszczono handlową nazwę danej *Biblii*. Wszystkie źródła były dostępne w dniu ostatniej aktualizacji tekstu – 3.03.2016 r.

- [13] [Biblia Tysiąclecia – Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Z obwolutą i wkładką na Komunię świętą]: <http://www.pallottinum.pl/index.php?c=41&p=632>
- [14] [Biblia Tysiąclecia – Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Z wkładkami na Bierzmowanie]: <http://www.pallottinum.pl/index.php?c=41&p=654>
- [15a] [Biblia Tysiąclecia – Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Ze zdjęciami z Ziemi Świętej. Czerwona]: <http://www.pallottinum.pl/index.php?c=41&p=849>
- [15b] [Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Ze zdjęciami z Ziemi Świętej] <http://sklep.emmanuel.pl/pismo-swiete-starego-i-nowego-testamentu-biblia-tysiaclecia-ze-zdjeciami-z-ziemi-swietej.html>
- [16] [Rodzinna Biblia Tysiąclecia. Czerwona]: <http://www.pallottinum.pl/index.php?c=41&p=827>

Biblia warszawsko-praska

- [17] [Biblia domowa. Z obwolutą. Pamiątka sakramentu małżeństwa]: <http://wydawnictwom.pl/biblia/1623-biblia-domowa-z-obwoluta-pamiatka-sakramentu-malzenstwa.html>
- [18a] [Biblia jasnogórska]: <http://bibliam.pl/jasnogorska/index.html>
- [18b] [Biblia jasnogórska]: <http://www.religijna.pl/biblia-jasnogorska-pismo-swiete-w-edycji-limitowanej>
- [19] [Biblia jubileuszowa z komentarzami Jana Pawła II]: <http://wydawnictwom.pl/pismo-swiete/1939-biblia-jubileuszowa-z-komentarzami-jana-pawla-ii.html>
- [20] [Biblia ludzmierska z komentarzami Jana Pawła II]: <http://wydawnictwom.pl/pismo-swiete/1259-biblia-ludzmierska-z-komentarzami-jana-pawla-ii-9788375958102.html>
- [21] [Biblia podróżna zielona]: <http://wydawnictwom.pl/literatura-religijna/835-biblia-podrozna-zielona-9788375956726.html>
- [22] [Biblia rocznicowa]: <http://wydawnictwom.pl/pismo-swiete/1820-biblia-rocznicowa-9788380430167.html>
- [23] [Biblia z komentarzami Jana Pawła II]: <http://wydawnictwom.pl/pismo-swiete/1111-biblia-z-komentarzami-jana-pawla-ii-9788375957303.html>
- [24] [Bursztynowa Biblia papieska]: <http://wydawnictwom.pl/biblia/1626-bursztynowa-biblia-papieska.html>
- [25] [Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu z komentarzami Jana Pawła II]: <http://wydawnictwom.pl/pismo-swiete/1170-pismo-swiete-starego-i-nowego-testamentu-z-komentarzami-jana-pawla-ii-9788375957174.html>
- [26] [Turkusowa Biblia papieska]: <http://wydawnictwom.pl/pismo-swiete/1706-turkusowa-biblia-papieska-dostepna-na-zamowienie-9788375959352.html>

Bibliografia

- B. Dunaj (red.), 2001, *Słownik współczesnego języka polskiego*, t. I–II, Warszawa.
- G. Genette, 1992, *Palimpsesty. Literatura drugiego stopnia* [w:] H. Markiewicz (red.), *Współczesna teoria badań literackich za granicą*, t. IV, Kraków, s. 107–155.

- K. Jachimowska, 2008, *Marketing religijny* [w:] K. Michalewski (red.), *Język w marketingu*, Łódź, s. 189–196.
- S. Koziara, 1999, *Nazwy polskich Biblii* [w:] Z. Adamek, S. Koziara (red.), *Od Biblii Wujka do współczesnego języka religijnego*, Tarnów, s. 50–64.
- I. Loewe, 2007, *Gatunki paratekstowe w komunikacji medialnej*, Katowice.
- Z. Nęcki, 2000, *Komunikacja międzyludzka*, Kraków.
- Paratekst [hasło] [w:] K. Sujkowska-Sobisz, K. Wyrwas (red.), 2005, *Mały słownik terminów tekstu*, Warszawa.
- P. Pelc, 2011, *Pragmalingwistyczne strategie marketingowe*, „Wiadomości Literackich”, „Poradnik Językowy” z. 10, s. 31–46.
- B. Rejakowa, 2013, *O zagospodarowywaniu przestrzeni dla człowieka i książki w prasowych omówieniach nowości wydawniczych* [w:] M. Karwatowska, A. Siwiec (red.), *Komunikacja. Tradycja i innowacje*, Chełm, s. 181–189.
- K. Sobstyl, 2008, *Językowe mechanizmy perswazyjne w internetowych tekstach reklamowych Klubu Świat Książki* [w:] K. Michalewski (red.), *Język w marketingu*, Łódź, s. 242–249.
- M. Szuman-Dobska, P. Dobski, 1999, *Marketing bezpośredni*, Warszawa.

The Word of God as a product. On the methods of presenting and advertising contemporary editions of the Bible online

Summary

The object of the author's interest is the methods of presenting and advertising Polish-language editions of the Bible – treated as a commercial product on the bookselling market. The role of the sketch is documentary, it is intended to supplement the knowledge of online religious marketing.

Formally diversified paratexts (stretched on the scale from a summary of the values of the publication to collage texts with scientific inserts, to separate websites dedicated to a publishing series or a given edition), apart from informative fragments, contain advertising ones, presented in the convention of an invitation encouraging the purchase of product x, its recommendation or a publishing request. The publishing descriptions combine the following discourses: informative, advertising and scientific in the area of Bible studies and partly – in particular in the illustrated Bibles – the history of art.

The overview of sources – conducted from the pragmalinguistic angle – leads the author to the conclusion that persuasive marketing strategies are clearly marked there: the strategy of authentication, authority, high self-esteem (sender-oriented strategies) as well as honour and benefit (recipient-oriented strategies). As regards the publishing distinction and valuation of certain editions of the Bible, their linguistic aspect (translation principles) is secondary.

Trans. Monika Czarnecka